

УДК 94(477)

Оксана Ятищук

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮДЕНРАТІВ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ У ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

У статті вперше на основі аналізу архівних джерел розкривається роль єврейських рад – юденратів на території Тернопільської області під час фашистської окупації.

Ключові слова: гетто, гестапо, юденрат, євреї, Тернопільська область.

Про роль та політику єврейських рад, відомих під назвою “юденрати”, написано немало і сперечаються про це явище історики, дослідники, публіцисти вже давно. Юденрат – орган, заснований у роки Другої світової війни німецькою окупаційною владою для управління єврейським населенням окремих міст, який складався із призначених владою євреїв і ніс відповідальність за виконання нацистських наказів, що стосувалися євреїв. Нацистські керівники прийшли до рішення про створення цього своєрідного органу місцевого єврейського “самоуправління” після досвіду реалізації своєї антиєврейської політики. Подібні органи створювалися у містах Німеччини, у Відні, Празі, але називалися вони по-різному і підпорядковувалися різним інстанціям (частіше за все гестапо). Лише з німецькою окупацією Польщі стала проводитися єдина узгоджена політика у відношенні “самоуправління” євреїв [1, с. 38].

Питанням діяльності юденрату під час катастрофи європейського єврейства присвячено низку фундаментальних робіт учених Р. Гільберга [2], Е. Рінгельблум [3, с. 26–39], Й.Телушкіна [4], Ю.Шульмейстера [5] та інших.

Актуальним і до наших днів залишається питання: юденрат – це сором єврейського народу періоду Другої світової війни, чи все ж були у єврейських радах того періоду позитивні аспекти.

Мета статті – дослідити функціонування юденратів на території Тернопільщини в період німецької окупації.

Об’єкт статті – політика юденратів періоду німецької окупації території Тернопільської області.

Предмет статті – особливості функціонування юденратів на території Тернопільщини в період німецької окупації.

Перші накази про створення юденратів видані ще під час окупації фашистами Польщі. 21 вересня 1939 р. начальник поліції безпеки Рейнхард Гейдріх розіслав секретну депешу № Р / 11 – 282/39 стосовно рішення “єврейського питання на окупованих територіях” [1, с. 246]. Документ був засекречений і складався із 7 пунктів. Згідно з наказом, юденрати мали складатися з впливових осіб та равинів. Генерал-губернатор Ганс Франк видав розпорядження про те, щоб у місцях з єврейським населенням менше 10 тисяч у юденрат входило 12 осіб, а у великих містах – 24. Рада мала вибиратися місцевим єврейським населенням; його члени мали вибрати голову та його заступника. Керували ними, в основному, представники поліції та гестапо. Ці функції зводилися в основному до наступного:

“1. Регістрація та контроль за єврейським населенням, облік усіх євреїв, в першу чергу працездатних, для здійснення примусових робіт. Статистичні відомості потрібні були німцям і для розподілу за карточками продуктів харчування, а в період депортації для організації етапів.

2. Здійснення примусових робіт, покладених на євреїв. 26 жовтня 1939 р. був виданий наказ, який зобов’язував всіх євреїв чоловічої статі від 14 до 60 років брати участь в примусовій праці, організованій юденратами. Для цього юденрат проводив перепис усіх працездатних і організовував їх направлення на роботи, вказані німцями.

3. Переселення євреїв у гетто, забезпечення ізоляції євреїв від решти населення міста.

4. Сприяти німецькій поліції в проведенні конфіскації єврейського майна, обшуків з метою відбирання прихованих цінностей.

5. Забезпечення всіх євреїв розпізнавальними знаками, нарукавними пов’язками та нашивками з зіркою Сіона.

6. Контроль за тим, щоб не допустити епідемії, яка могла б відбитися на здоров’ї арійців.

7. Сприяння в проведенні депортації євреїв в період її масового знищення” [1, с. 247–248].

Юденрат, у відповідності з інструкцією Р. Гейдріха, відповідав за переміщення євреїв з невеликих населених пунктів у місця концентрації (гетто), їх розміщення та влаштування, а також за збір євреїв для “переміщення” із гетто. З часом функції юденрату розширилися у двох напрямках. Після створення гетто, юденрат відповідав за усе, що відбувалося на його території. Йому дозволялося контролювати поліцію, мировий суд, пожежну частину, службу працевлаштування, господарську діяльність, забезпечення продуктами харчування, житлове господарство, охорону здоров’я, соціальні служби, статистичний облік, освіту, заклади культури. Необхідний для цієї роботи

значний штат штучно розширювався у надії, що служба у юденраті врятує від насильницької депортації у табір праці або табір смерті.

Після окупації західноукраїнських земель літом 1941 року стали виникати юденрати в багатьох містах і селищах. У кінці липня юденрат розпочав роботу і в Тернополі. “Для этого гестапо вызвало к себе 12 человек интеллигенции и предложило им организовать этот комитет. Все вызванные отказались сделать это, вследствие чего немецкие власти вывезли их к кирпичному заводу по Тарнавской улице и закопали живыми в яму.

Гестаповец вызвал к себе директора еврейской школы Готфрида и предложил ему подобрать 40 человек интеллигенции, из которых организовать указанный комитет. Готфриду сказали, что его оставят в живых. Готфрид подобрал 40 человек интеллигенции, которые явились в гестапо (ул. Мицкевича 10), но они отказались от организации комитета. Под конвоем эсесовцев и полиции отправили их на еврейское кладбище, забивали их палками и прикладами, заставляли вырыть яму, а после связали колючей проволокой ноги и руки и начали над ними зверски издеваться. Выкалывали глаза, рвали уши и пальцы, после чего сбрасывали в яму и засыпали их землей.

Из 40 упомянутых человек гестаповцы оставили в живых Готфрида и преподавателя Капона, которым заявили, что убивать их не будут, так они умрут сами.

После неудавшихся двух предпринятых мероприятий по созданию еврейского комитета, гестапо решило само организовать его. В конце июля 1941 года немецкие власти сами организовали еврейский комитет “Юденрад” [6, арк. 112].

Першим головою юденрату в Тернополі був Г. Фішер, після того, як його убили, головою став доктор А.Ліппе. Через певний час його змінив І. Погорілес, членами правління були: Ш. Кофлер, доктори Л. Вакман, А. Вайс, С. Циммерман та інші [7, арк. 3].

Багато членів правління юденратів дали згоду працювати у єврейських радах, надіючись, що їм вдасться допомогти землякам пережити важкі роки війни і гітлерівської окупації.

Перед тернопільським юденратом німці поставили завдання: “1. Учесьть все еврейское население города. 2. В 7-ми дневный срок собрать контрибуцию с еврейского населения в сумме 1 млн 20 тысяч рублей золотом. В случае неуплаты в срок названной суммы по отношению к еврейскому населению будет соверен второй погром. 3. Всему еврейскому населению приобрести отличительный еврейский знак – шестиконечную звезду вышитую голубыми нитками на белом полотне. 4. Приобрести еврейскому населению отличительные знаки для квартир – изображение шестиконечной звезды на твердом картоне синего цвета с меткой гестапо, и прибить этот знак над дверью каждой квартиры. 5. Мобилизовать все еврейское население в возрасте 14–60 лет для выполнения тяжелых физических работ” [6, арк. 113].

21 вересня 1941 р. видане спеціальне розпорядження “Про організацію юденратів” усюди, в якому проживали євреї. Директивою керівника відділу внутрішніх справ Бауера місцевим старостам і комісарам рекомендувалося утворити юденрати до 10 жовтня поточного року. Упродовж другої половини вересня і першої декади жовтня у Дистрикті Галичина створено ще 8 єврейських рад, які склалися з 5–12 членів [8]. Голови єврейської ради та їх члени дуже часто змінювалися. Одних німці розстрілювали, інших відправляли у концтабори і табори смерті, треті, не витримавши знущань, закінчували життя самогубством. Мало хто із голів ради помирав природною смертю. Зі збережених архівних документів відомо, що головами юденратів у Тернопільській області були:

Населений пункт	Прізвище та ім'я голови	Чисельність євреїв у 1941 р.
Тернопіль	Фішер Густав Ліппе Яків Кароль Порхурлес Пінхас Грінфельд	26 000
Бережани	Ройтман Аврам	4200
Бучач	Гофман Ієгуда Шварц Ісаак	2 200
Зборів	Фінгендлер Гершон	2 000
Заліщики	Фішман Яків Катер Майка	1 900
Збараж	Альтерман Бер	2 700
Кременець	Габер Зігмунт	3 400
Теребовля	Мильман Мойсей	1 700
Чортків	Блюменталь Нахман	8 000
Тульчин	Шварцман Гетзель Гіммельфарб Маср	3 000

[9, арк. 19–26].

Юденрат мав значний бюрократичний апарат: найбільш активно працювали кадровий і відділ постачання, який займався пошуком добротних меблів для німецьких чиновників і гестапо, а також соціальна комісія з накопичування подарунків. Члени цієї комісії ходили квартирами забезпечених євреїв і забирали у них добротні меблі, килими, кришталь, сервізи та інші цінні речі, а пізніше передавали їх у якості “подарунків” німцям.

Багато роботи мав відділ праці. Він був зайнятий організацією єврейської робітничої сили, яку юденрат мав надавати щоденно у розпорядження гітлерівців на робочі місця, які вони вказували. Ось, для прикладу, лист єврейської ради у Тернополі до управляючого міста про використання єврейського населення для прибирання міста від 30 березня 1942 р.: “На вимогу міського мера біржа праці Тарнопільського бюро передала Єврейській Раді у розпорядження для єврейського району 60 єврейських робітників для прибирання вулиць в арійській частині міста.

Оскільки Єврейська Рада не має повноважень розподілу вільної робочої сили, а лише слідкує за стабільним і законним її функціонуванням: контролює закріплену сферу зайнятості, контролює причину призначення запрошеної робітничої сили з кола робітників чи службовців, а саме: чи були з цією метою використані усі без винятку робітники і службовці єврейської установи. Це призвело до того, що через нестачу вільнонайманої робочої сили прибирання вулиць в єврейському житловому районі повністю припинено. Але своєю діяльністю Єврейська Рада мусить не допускати цього.

Тому ми просимо, щоб Єврейська Рада взяла на себе повноваження призначати в подальшому робітників з біржі праці для прибирання вулиць в арійській частині міста.

Керівник Єврейської Ради Доктор Ліппе” [10, арк. 2, 2зв.].

Юденрати зобов’язувалися “довести до відома всіх проживаючих в даній місцевості євреїв, що вони належать тепер і в подальшому примусовій праці” [11, арк. 15].

Становище єврейських працівників було повністю безправним. Їх не лише експлуатували, не виплачували заробітної плати, але і постійно били, калічили за будь-яке порушення трудової дисципліни, а часто і розстрілювали. Однією з перших і найбільш важливих для гітлерівців функцій, що були в обов’язку юденрату, був облік єврейського населення. З цією метою при юденратах були створені відділи обліку та статистики [11, арк. 15].

Значною була роль і відділу постачання, який займався пошуками продуктів харчування для населення гетто. Значну роботу, яка заслуговує вдячності, виконували робітники господарського відділу і відділу соціального забезпечення юденратів. Більшість з них самовіддано прагнули забезпечити в’язнів гетто в першу чергу картками на продукти, адже вони видавалися лише тим євреям, які працювали. Єврейське населення нацисти досить часто взагалі не забезпечували харчуванням. Для зменшення числа “їдоків” гітлерівці застосовували акції депортації євреїв у табори примусової праці і табори смерті. У першу чергу туди відправляли тих, хто не мав довідки про роботу – єврейську інтелігенцію, а також людей похилого віку.

Важливим відділом юденрату в Тернополі та інших гетто був житловий. Він займався розміщенням у гетто євреїв, зігнаних туди з різних місць. У вересні 1941 року в Тернополі засноване перше в Східній Галичині гетто. Тисячі євреїв, відправлені у трудові табори, використовувалися, зокрема, на будівництві шосе Львів-Київ [12, с. 38].

У кінці 1942 – на початку 1943 року в гетто створено трудовий табір, як філію Юлагу (Янівський концтабір у м. Львові). Організатор – Ропіта, командир Юлагу призначив командиром єврея. Табір “Тарнопіль” знаходився за 20 будинків від микви (приміщення для купелі – примітка автора) на вулиці Подільська. Жителі були виведені з цієї зони. Табір відокремили від гетто колючим дротом і парканом. Юденрат мав збудувати кухню, пекарню, магазин і клініку. Сюди було взято усіх “придатних” євреїв. Дехто був арештований у таборі, щодня виконуючи роботу для “вищих” (арійців) і ночуючи в таборі. Інші працювали на різних роботах. У цей час зафіксовані перші спроби відкупу від табору. Ключовими особами були Махерс, Шмуель Коплер і поліцейський Міллер [13, арк. 68].

На відміну від Янівського табору, умови в Юлагу були порівняно хороші – гігієна, їжа, контакти з родиною (можливо, завдяки відкупним). У середині березня в гетто знову почалися вбивства. Огляд став жорсткішим, впійманих з їжею розстрілювали. Як згадував свідок Мар’ян Кветяк “Жителі гетта старались получить работу, думая, что им будет материально легче, это Рокита узнал, и устраивал их на работу за взятки. Рокита высылал их на работу за территорию гетта на запросы немцев. Я был свидетелем, когда рабочие эти возвращались с работы в лагере, а Рокита их обыскивал, это было осенью 1943 года и нашел у некоторых мясо курицы, и за это их сразу на месте застрелил” [14, арк. 183].

Сподіваючись на полегшення свого становища, євреї намагалися потрапити у табір. 8–9 квітня 1943 р. відбулася нова акція – з гетто людей передали у Юлаг і відібрали цінності. Молоді та сильні євреї, які мали певні зв’язки і були спроможні заплатити, залишилися у таборі. Люди переважно похилого віку та ослаблені були вбиті у Петрикові, поруч із цегельним заводом. Внаслідок вбивств,

акцій та відправлення до табору, кількість євреїв у гетто зменшувалася. Офіційно у квітні їх було 700 (щоправда, без урахувань тих, хто зумів заховатися) [15, арк. 8].

4 травня 1943 р. влада заборонила надання робітників для євреїв гетто, не враховуючи Юлагу. Як виняток були євреї транспортного відділу армії (будівництво мостів і доріг) і будівельні компанії.

У вересні 1942 року (упродовж цього часу двічі змінився голова юденрату – Кароль Порхурлес, Пінхас Грінфельд) було відкрито додатковий табір для євреїв, а в травні 1943 року – ліквідовано (чоловіків доставлено у Юлаг, звідти – у транспортний відділ) [16, арк. 7].

Деякі роботодавці прихильно ставилися до євреїв і намагалися хоч трохи полегшити їх становище. Проте 20 червня 1943 р. відбулася кінцева акція. Євреїв у кількості 500 осіб спіймали на території гетто і розстріляли у Петрикові. Хворих розстрілювали на місці. Частина вбили на площі біля микви. Після цього у місті розмістили оголошення про заборону надання будь-якої допомоги євреям від "арійського населення". Саме у червні ліквідовано усі гетто Тернополя. Юлаг існував більше місяця після їх ліквідації [16, арк. 11].

В'язні табору відчували небезпеку, оскільки знали про ліквідацію інших таборів праці. На маленькому ринку по вулиці Гірша були організовані схованки у будинках Міка, Лівшіца і Штользенберга. За декілька днів до ліквідації Юлагу, Рокіта, у якого склалися хороші стосунки з єврейським командиром і його помічником, попередив їх про акцію, завдяки чому значна кількість людей втекли з табору на так звану "арійську сторону". 22 липня 1943 р. поліція оточила Юлаг, після чого, зібравши усіх людей, розстріляла їх поблизу с. Петриків [17, арк. 21].

Крім Юлагу, згідно з даними ISA:ZALFS (міжнародна служба розшуку "Арольсен", табір примусової праці для євреїв), у Тернополі був табір для чоловіків, про який вперше згадується у документах від 13 травня 1942 р. В'язні працювали на фірму Рекмана, так званий "Рокитянський табір". Проіснував він до 23 липня 1943 р. У листопаді 1942 року вперше згадується табір праці для жінок на фірму Леопольда Шілка. Ліквідований 23 липня 1943 р. [18, арк. 35].

Однією з основних вимог гітлерівської влади до юденратів була оплата, покладеної на євреїв контрибуції. У Тернополі євреї мали внести до 2 червня поточного року 6 млн карбованців і багато цінностей. За тиждень до закінчення терміну оплати контрибуції, гітлерівці арештували велику групу євреїв, головним чином з інтелігенції. Євреї міста продали усе, що можна було продати і до 2 серпня 1943 р. оплатили всю суму. Але це не врятувало тернопільських євреїв. Усі арештовані були ще у кінці липня вивезені на єврейський цвинтар і розстріляні. Те ж саме відбувалося і в інших містах Тернопільської області: Чорткові, Збаражі, Бережанах тощо. Наприклад, євреям Заліщиків (голова юденрату, доктор М. Катер) наказано заплатити три кілограма золота, срібла та інших цінностей. Щоб зібрати потрібну суму, люди продавали за безцінь усе, що можна було продати [19, с. 93].

Юденрату підпорядковувалася єврейська поліція (нім. – Judischer Ordnungsdienst). Вони забезпечувала внутрішній правопорядок у єврейських гетто, брали участь в облавах, здійснювали конвоювання при переселенні і депортації євреїв, забезпечували виконання наказів окупаційної влади тощо.

Коли нацисти приступили до здійснення "остаточного рішення", тобто, до винищення європейського єврейства, майже усі юденрати отримали наказ надати владі списки євреїв, що підлягали депортації в табори знищення. Кожна рада мала вирішити для себе, як вона виконуватиме це розпорядження. Дехто шукав шляхи запобігання або відтягування процесу депортації, інші притримувалися "спасіння через працю". Вони прагнули показати німцям, що праця євреїв необхідна для воюючого Рейху. Деякі лідери рад приймали рішення пожертвувати певними членами общини заради інших. І під час війни, і після неї така практика викликала різку критику й полеміку. При цьому, в ряді випадків, члени юденрату приймали участь в організації та проведенні озброєної боротьби з нацистами

Серед працівників юденрату і єврейської поліції досить часто зустрічалися порядні люди. У малих гетто люди краще знали один одного, їм легше було домовитися один з одним, готувати акти саботажу, допомагати молоді втікати у ліс до партизанів тощо.

Навесні 1942 року в Борщівському гетто молодь організувала групу опору, яка налічувала десятки членів. Чисельність цієї групи значно зросла після першої акції у вересні 1942 року. Групу очолили Вольф Ашендорф, Іоель Вайнтрауб, Кальман Шварц і єврей-червоноармієць, якого звали Лев (він утік із німецького полону). Перед ліквідацією гетто учасники групи перебравлися у сусідній ліс. Це об'єднання отримало назву "Борщівська банда". 17 листопада 1943 р. група напала на Борщівську в'язницю і звільнила 50 в'язнів, у тому числі 20 євреїв. 6 грудня 1943 р. групу оточили великі сили німців. Під час цього бою повстанці зазнали значних втрат. Дехто з євреїв-партизанів, щоб не потрапити у полон до фашистів, покінчили життя самогубством, дехто приєднався до загонів С. Ковпака, які саме проходили цими місцями [12, с. 42].

10–12 серпня 1942 р. вибухнуло повстання у Кременецькому гетто [20, арк. 158].

Група спротиву діяла у Чортківському гетто і трудовому таборі. Навесні 1943 року молодіжна група під керівництвом Р. Розенберга створила партизанський загін, більшість бійців якого загинули у боях з німцями [12, с. 42].

Зустрічалися і протилежні випадки. З ненавистю і гнівом будуть згадувати інспекторів єврейської поліції порядку в Тернополі Фірстенберга та Кофлера, які були вірними слугами у фашистів, але це їм не допомогло. До кінця 1942 року багато єврейських поліцаїв депортовано спільно з рештою євреїв у табір смерті Белжець [20, арк. 116].

З самого початку створення юденратів та їх роль у єврейському житті велися значні суперечки. Багато хто вбачав у діяльності євреїв у юденратах лише співпрацю з нацистами і нічим не виправдане пристосування. Інші вважали, що робота у юденраті давала можливість більш успішного протистояння жорсткому ворогу. До кінця Другої світової війни у єврейському світі переважала перша точка зору, з плином часу набула усе більшого розповсюдження друга. Істина, наймовірніше, у тому, що у юденратах з самого початку були особи з різними життєвими позиціями: у процесі роботи у юденраті установки деколи змінювалися: одних система винищувала, інших – приводила до спротиву.

Відомий єврейський філософ ХХ століття Х. Арндт звинуватила юденрати та єврейську поліцію в активному сприянні депортації євреїв до табору смерті і стверджувала, що за відсутності юденратів загинуло б набагато менше євреїв, оскільки нацисти зіткнулися б зі значними труднощами при створенні списків євреїв та при зборі інформації про їх майно [21, с. 126–134].

Юденрати несли відповідальність за проведення нацистської політики у відношенні до євреїв. Ці ради часто балансували “між двома вогнями”: з одного боку, пробуючи відстояти інтереси єврейського населення, з іншого – виконуючи розпорядження нацистської влади, часто за рахунок інших євреїв. Роль юденратів – одна із найдискусійніших та складних сторінок в історії єврейської катастрофи.

Список використаних джерел

1. Катастрофа европейского еврейства / [Науч. ред. Катван З.; Пер. с иврита Хайфица М.]. – Тель-Авив: Изд-во Открытого ун-та, 1995. – Ч. 3–4. – 474 с.
2. Гильберг Р. Юденраты как сознательные или бессознательные орудия коллаборации / Р. Гильберг // Еврейское руководство под властью нацистов. – Иерусалим, 1980. – С. 26–39.
3. Ringelblum E. Kronika qatta Warszawskieqo / E.Ringelblum. – Warszawa, 1983. – 354 s.
4. Телушкин Й. Еврейский мир / Й.Телушкин. – Москва-Иерусалим, 1952. – 304 с.
5. Шульмейстер Ю. Гитлеризм в истории евреев / Ю.Шульмейстер. – К.: Политиздат Украины, 1990. – 255 с.
6. Держархів Тернопільської обл., ф.р. 274, оп.274, оп.1, спр.123, арк. 111–117.
7. Держархів Львівської обл., ф.р. 35, оп. 12, спр. 50, арк. 1–5.
8. Хонигсман Я. Юденраты в Западной Украине / Я. Хонигсман Я. // Режим доступу: <http://www.jewish-heritage.org>hnqsmn2.htm>.
9. Держархів Тернопільської обл., ф.р.181, оп. 1, спр. 136, арк. 19–26.
10. Держархів Тернопільської обл., ф.р. 181, оп. 1, спр. 110, арк.2, 2 зв.
11. Держархів Тернопільської обл., ф.р. 285, оп. 1, спр. 4, арк. 15.
12. Півторак С.Р. Євреї на Тернопільщині / С.Р.Півторак, В.Б.Уніят, Б.В.Хаварівський. – Тернопіль: ТзОВ “Терно-граф”, 2010. – 120 с.
13. Государственный архив Российской Федерации (далі – ГА РФ), ф.р. 7021, оп. 67, д. 84, л. 68.
14. Держархів Тернопільської обл., ф.р. 274, оп. 2, спр. 102а, арк. 180–183.
15. ГА РФ, ф.р. 7021, оп. 75, д. 103, л. 8.
16. ГА РФ, ф.р. 7021, оп. 75, д. 105, л. 5–8, 11–12.
17. Держархів Тернопільської обл., ф.р. 274, оп. 2, спр. 102а, арк. 2, 14, 21, 52, 70.
18. ГА РФ, ф. 1, оп. 2, д.1, л. 35.
19. Сіреджук П. Першовитоки: нариси історії заселення Заліщанини від найдавніших часів до наших днів / П. Сіреджук. – К., 1994. – 112 с.
20. Держархів Тернопільської обл., ф.р. 274, оп.1, спр. 123, арк. 111–117, 151–160.
21. Арндт Х. Ситуация человека. Разделы 24–26 главы / Х. Арндт // Вопросы философии. – 1998. – № 1. – С.126–134.

Оксана Ятышчук

ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЮДЕНРАТОВ НА ТЕРНОПОЛЬЩИНЕ В ПЕРИОД НЕМЕЦКОЙ ОККУПАЦИИ

В статье впервые на основании архивных источников раскрывается роль Еврейских Советов – юденратов на территории нашей области в период фашистской оккупации Тернопольщины.

Ключевые слова: гетто, гестапо, юденрат, евреи, Тернопольщина.

Oksana Yatyshchuk

OPERATION YUDENRAT IN THE TERNOPIL REGION DURING THE GERMAN OCCUPATION

For the first time the role of Jewish Councils of Judenrat, based on archival sources, in our region during the Nazi occupation of Ternopil is reveals in this article.

Key words: Jydenrat, Jews, ghetto, Gestapo, Ternopil region.